

Жіночий та молодіжний рух у соціальній політиці українських партійних радикалів (кінець XIX – перша третина XX століть)

УДК 329.14(477):37.014

doi: 10.15421/17179

І.І. Беґей

begej@i.ua

*Львівський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»
79005, Львів, пр. Шевченка, 9*

У запропонованій статті читацька увага зосереджується на окремих аспектах здійснення політичного впливу у жіночому та молодіжному середовищах першою партією в Україні – Русько-українською радикальною партією (РУРП), а також її правонаступницями: Українською радикальною партією (УРП) й Українською соціалістично-радикальною партією з 1890 до 1939 років.

Наголошується, що вже перша програма РУРП виокремлює у важливий чинник партійної роботи встановлення гендерної рівності, яку сповідували засновник партії Іван Франко та Михайло Павлик, виборювали визначні радикалки Наталя Кобринська й Анна Павлик. Постійна підтримка та сприяння радикалів розвою жіночого руху увінчалися створенням Союзу українських працюючих жінок «Жіноча громада» у 1933 році.

Досліджено, що з другої половини двадцятих років XX ст. радикали, об'єднані з соціалістами, активізували діяльність на створення професійних селянських та робітничих спілок, культурно-освітніх і кооперативних товариств, молодіжних організацій, підпорядкованих своєму впливові.

До слова, такі тенденції були притаманні тодішньому лівому руху на всіх частинах українських земель незалежно від їхнього окупаційного підпорядкування. На теренах Галичини й Волині, окупованих Другою Річчю Посполитою, УСРП сформувала Союз української поступової молоді імені М. Драгоманова «Каменярі», який разом з «Жіночою громадою» став основним джерелом кадрового поповнення рядів соціалістів-радикалів.

Ключові слова: жіночий рух; молодіжний рух; Союз українських працюючих жінок «Жіноча громада»; Союз української поступової молоді імені М. Драгоманова «Каменярі»; Українська радикальна партія

Women and youth movement in the social policy of Ukrainian radical party (end of the XIXth - first third of the XXth century)

I.I. Begej

begej@i.ua

*Educational-Scientific Institute of Higher State Educational Institution «Banking University»,
9, Shevchenko Ave., Lviv, 79005, Ukraine*

The suggested article focuses on specific aspects of the implementation of political influence in women's and youth environment by the first party in Ukraine – the Russian-Ukrainian Radical Party (RURP) and its successors, the Ukrainian Radical Party (URP) and the Ukrainian Socialist-Radical Party for the period from 1890 to 1939.

It has been emphasized that the first program of RURP distinguished the important factor of the party work. It was the establishment of the gender equality that was professed by the party founder Ivan Franko and Michael Pavlyk and was followed by its outstanding members-followers of the party Natalya Kobrynska and Anna Pavlyk. The permanent radicals' support of women's movement was culminated in the creation of the Union of Ukrainian women workers «Women's Hromada» in 1933.

It has been revealed that from the second half of the 20th of the XX-th century, the radicals together with the socialists intensified their activities aimed at the formation of the trade unions of workers and peasants, the cultural and educational societies, the cooperative societies and the youth organizations that were under their influence.

By the way, such tendencies were inherent to the left movement in all parts of Ukrainian land regardless of their occupation submission.

In Galicia and Volyn that were occupied by Poland, the Ukrainian Socialist-Radical Party (USRP) formed the union of the Ukrainian gradual young people named after M. Dragomanov «Kamenyari», which became the main source of personnel replenishment of the rows of socialists-radicals together with «Women's Hromada».

Keywords: women's movement; youth movement; the union of Ukrainian women workers «Women's Hromada»; the Union of the Ukrainian gradual young people named after M. Dragomanov «Kamenyari»; the Ukrainian Radical Party

Цитування даної статті: Беґей І.І. Жіночий та молодіжний рух у соціальній політиці українських партійних радикалів (кінець XIX – перша третина XX століть) / І.І. Беґей // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2017. – Т. 20. – № 1(141). – С. 55-61.

Citation of this article: Begej, I.I., 2017. Zhinochyy ta molodizhnyy rukh u sotsial'niy politytsi ukraiyins'kykh partynykh radykaliv (kinets' KhKh – persha tretyna KhKh stolit') [Women and youth movement in the social policy of Ukrainian radical party (end of the XIXth - first third of the XXth century)]. Scientific and theoretical almanac «Grani» 20; 1(141), 55-61. doi:10.15421/17179 (in Ukrainian).

Peer-reviewed; approved and placed: 22.11.2016

Женское и молодежное движение в социальной политике украинских партийных радикалов (конец XIX - первая треть XX века)

И.И. Берегій

begej@i.ua

*Львовский учебно-научный институт ГВУЗ «Университет банковского дела»
79005, Львов, пр. Шевченко, 9*

В предлагаемой статье читательское внимание сосредотачивается на отдельных аспектах осуществления политического влияния в женском и молодежном среде первой партией в Украине - Русско-украинской радикальной партией (РУРП), а также ее правопреемниками: Украинской радикальной партией (СРП) и Украинской социалистически-радикальной партией с 1890 до 1939 годов.

Отмечается, что уже первая программа РУРП выделяет в важный фактор партийной работы установление гендерного равенства, которую исповедовали основатель партии Иван Франко и Михаил Павлик, боролись выдающиеся радикалки Наталья Кобринская и Анна Павлик. Постоянная поддержка и содействие радикалов развитию женского движения увенчалась созданием Союза украинской работающей женщин «Женское общество» в 1933 году.

Доказано, что со второй половины двадцатых годов XX ст. радикалы, объединенные с социалистами, активизировали деятельность на создание профессиональных крестьянских и рабочих союзов, культурно-образовательных и кооперативных обществ, молодежных организаций, подчиненных своему влиянию.

К слову, такие тенденции были присущи тогдашнему левому движению на всех частях украинских земель независимо от их оккупационного подчинения. На территории Галичины и Волыни, оккупированных Второй Речью Посполитой, ВСРП сформировала Союз украинской постепенной молодежи имени Драгоманова «Каменщики», который вместе с «Женской общиной» стал основным источником кадрового пополнения рядов социалистов-радикалов.

Ключевые слова: женское движение; молодежное движение; Союз украинской работающей женщин «Женское общество»; Союз украинской постепенной молодежи имени Драгоманова «Каменщики»; Украинская радикальная партия

Постановка проблеми. Більшість партій в Україні в минулому і тепер надавали й надають великого значення організації ідеологічно близьких до себе громадських організацій, передусім жіночих та молодіжних. З їхньою допомогою вони розширювали базу своєї соціальної підтримки, поповнювали партійні ряди, вишколювали резерв керівних кадрів. Характерним прикладом цього є теоретична та практична півстолітня діяльність українських радикалів (Русько-українська радикальна партія (РУРП) – Українська радикальна партія (УРП) – Українська соціально-радикальна партія (УСРП). Ще задовго до виникнення РУРП (1890) її засновники Іван Франко та Михайло Павлик, а також Наталя Кобринська, Анна Павлик підняли проблему емансипації жінки у своїх літературних творах.

Програмними напрямами у партійній діяльності радикалів спочатку стало надання жінкам однакових прав з чоловіками, а потім створення прорадикальних професійних жіночих, молодіжних спілок. Такі ж завдання перед собою ставили центристські і праві партії. На лівому крилі серйозну конкуренцію всім їм складала Комуністична партія Західної України.

Досвід діяльності радикальної та інших українських партій у зазначений період щодо створення політичних супутників у вигляді жіночих і молодіжних організацій національно-державницької орієнтації є актуальним у роботі партійних, суспільних і державних структур у справі формування громадянського суспільства на засадах україноцентризму. Також він залишається цінним під час вивчення історії і теорії української політичної думки.

Аналіз досліджень і публікацій. Наукові дослідження історії, політичної і практичної діяльності українських партійних радикалів можна вважати

одними з найгрунтовніших у вітчизняній партіології. Йдеться у них і про сталу увагу в теорії і практиці радикалів до проблеми жіночого та молодіжного рухів. Ця складова діяльності радикалів у різній мірі відображена у працях учасників і очевидців українського радикального партійного руху, жіночого та молодіжного, скажімо, М. Павлика [1-3], І. Франка [4; 18], І. Макуха [5], Я. Лагодинська (Леся Верховинка) [6], а також таких сучасних його дослідників, як: П. Шкраб'юк [7], Б. Савчук [8], І. Соляр [9], М. Міщук [10-12], М. Кугутяк [13], М. Богачевська-Хом'як [17]. Опосередковано торкались цієї теми З. Гіптерс [14], Н. Олійник [15].

Однак, досі темою наукового пошуку не ставала участь радикалів у теоретичному обґрунтуванні, організації і підтримці жіночого і молодіжного рухів у їх одночасному поєднанні і впродовж існування радикалів у всіх трьох формах – РУРП, УРП, УСРП.

Мега дослідження – аналіз теоретичної бази і практичної діяльності українських радикалів (РУРП, УРП, УСРП) у справі організації підконтрольних собі жіночого й молодіжного рухів, з'ясування їхнього місця і значення у громадсько-політичному житті краю.

Виклад основного матеріалу. У жовтні 1890 року у місті Львові було засновано першу в Україні класичну партію – Русько-українську радикальну партію, яка в своїй діяльності оперлася на «науковий соціалізм». Її провідним засновником «старим радикалом» – Івану Франку та Михайлу Павлику минуло на той час відповідно 34 і 37 років. Більшість членів партії були значно молодші від них. Отож тоді проблема залучення молоді у ряди радикальної партії ще не була на часі, вона виникла згодом, коли «молоді радикали» зістарілись або перейшли під прапори

соціал-демократів і націонал-демократів. Натомість, ще до утворення РУРП, Іван Франко та Михайло Павлик сформулювали своє бачення місця і ролі жінки у суспільстві, яке перенесли у партійні документи і практичну діяльність. Вони вже у 70-80-х роках XIX ст. у своїх наукових розвідках, публіцистичних і художніх творах стали на шлях захисту «людини» у жінці.

Так, Іван Франко 1883 р. опублікував етнографічну працю «Жіноча неволя у руських піснях народних», яку дослідники слушно вважають однією з перших наукових праць XIX ст. про становище жінки в суспільстві [8, с. 17]. Каменяр неодноразово звертався до цієї теми й у своїх прозових творах: «Лешисиня челядь», «Микитичів дуб», «Ріпник», «Між добрими людьми», «Маніпулянтка», «Перехресні стежки», «Для домашнього вогнища», «Воа constrictor» та інших. Можна погодитись із думкою, що між «гнобленими й кривдженими бачить Франко і жінку, знаходить її на лані, де під жарким промінням сонця жне жито, у фабриці, де за нужденну плату крутить цілий день корбою чи накінець у домі її чоловіка. І зображає її у своїй творчості такою, якою вона є насправді, не прикрашаючи її, і не ідеалізуючи» [6, с. 242]. Але ці слова не можна приписувати до Франкової ліричної поезії, в якій він змальовує «ясний і високий жіночий ідеал».

М. Павлик також залишив вагомий етнографічний, суспільно-політичний та художній доробок з жіночого питання. Встановлення рівноправності жінки він вважав всесвітньою справою, навіть важливішою, ніж робітнича. Начебто за проповідь «вільної любові» у творі «Ребенщуків Тетяна» (1978 р.), який дослідники вважають першим виступом у боротьбі за емансипацію, він був ув'язнений на шестимісячний термін. М. Павлик спростовував наявність у творі заклику до «вільнолюбства», писав, що цісарському Королівському суду «це повіділося», зазначав, що не його повість заохочує до неморальних вчинків, а поганий суспільний устрій. Павликова поезія «вільної любові» не сподобалася не лише австрійським суддям, але й М. Драгоманову, й І. Франку. Можна погодитись із висновком Б. Савчука, що, виступаючи у цьому творі проти невіленьницького шлюбу, жіноче кохання Павлик зводив до розв'язання проблеми любові та подружжя [8, с. 17]. Ця сюжетна лінія знайшла своє продовження у його праці «Про шлюб на Русі-Україні в XV – XVI-м століття», де показано свободу української жінки в цивільному і церковному шлюбі, її право на розлучення і новий шлюб, на власний розсуд розпоряджатися своїм майном [1, с. 298-299]. З XVII ст. Московія крок за кроком завойовуючи Україну, так само мінімізувала високий статус набутий українською жінкою в сім'ї та суспільстві.

Про провідне місце жіночого питання у творчості і діяльності М. Павлика свідчить також його твір «Пропавший чоловік», переклад українською мовою п'єси російського драматурга А. Островського «Гроза» під назвою «Буря», намір, підтриманий Л. Українкою, видавати жіночу газету, найактивніша участь разом із І. Франком у підготовці і проведенні зборів Товариства руських жінок (1884 р., м. Станіслав – те-

пер Івано-Франківськ) [13, с. 74]. Після Першої світової війни воно було реорганізоване в Союз Українок.

Роль М. Павлика в залученні до громадської праці жіноцтва є значною. Піонеркою тут під його безпосереднім впливом була рідна сестра Анна. Її десятки разів заарештовували та ув'язнювали. Перший раз – разом з М. Павликом, І. Франком, О. Терлецьким та ін. (червень 1877 р.). Радикальними ідеями переймалися й молодші сестри М. Павлика: Параска (на жаль, передчасно померла), Катерина (у заміжжі Довбенчук), його мати, котра також потрапила за ґрати – зазначає сучасний дослідник П. Шкраб'юк [7, с. 186]. А ось на думку М. Грушевського Анна Павлик була сильнішою й яскравішою індивідуальністю від свого брата Михайла. Вона, як і брат, автор багатьох публіцистичних статей у пресі, етнографічних досліджень, поезій. У своїх творах Анна Павлик прагнула розказати «про свою злу чи добру волю», дорікала жіночому загалу за пасивність, закликала його до боротьби за правду. Її вірші мали виразне соціальне спрямування, були доступними для розуміння простими людьми, популярними, часто їх виконували як народні пісні.

Насправді важко визначити чий слід помітніший у жіночому русі і громадсько-політичному житті – Михайла чи його сестри Анни. Але символічним, навіть дещо містичним є те, що вони не лише вийшли з одного материнського лона, не лише були спорідненими духовно та політичними однодумцями, але й вічний спокій знайшли в одній могилі на Личаківському цвинтарі у Львові.

Правда, сам М. Павлик за «найпередовішу і найбільш заслужену для жіночої справи» [16, с. 110] вважав радикалку Наталю Кобринську. Її заслуги перед українським жіночим рухом незаперечні. Чого варте лише її передбачення: «Соціалізм без фемінізму допровадить до подвійного навантаження на жінок» [17, с. 91]. Але не будемо зараз полемізувати з М. Павликом щодо співмірності заслуг у започаткуванні українського жіночого руху Н. Кобринської і його сестри Анни. Історії їхнього життя та їхніх посестер підтверджують правильність висновку науковця М. Кугутяка про те, що саме «через радикальний рух в активну політичну боротьбу вперше включилися жінки» [13, с. 74].

Виклад попереднього матеріалу свідчить про те, що внесення в програму РУРП питання про рівноправність жінок не було лише справою тодішніх політичних тенденцій, рефлексією на суфражистський (суфражистка (від англ. suffrage, suffragium – виборче право) в окремих країнах Європи рух, а відповідало внутрішнім переконанням лідерів партії і авторів її першої програми, становищу української жінки в тодішніх історично-соціальних умовах.

На юридичній і фактичній рівності прав жінки і чоловіка наголошується в кількох місцях програми. Однак найреволюційнішим для того історично-політичного періоду було положення про те, що активне і пасивне право вибору має бути «признане як за мужчинами, так і жінками» [18, с. 301]. З певними застереженнями можна стверджувати, що це положення сформувалось на підвалинах «Програми

галицьких соціалістів», укладеної Іваном Франком та його однодумцями у 1880 році [4, с. 449-453]. Незаперечною заслугою радикалів є те, що на початку 20-х років ХХ ст. виборче право таки було надано жінкам на західноукраїнських землях.

Наступниця РУРП і УРП УСРП не тільки декларувала й закликала до створення українських національно-культурних товариств, а й стала засновником кількох громадських організацій. Велику увагу радикали надавали політичному усвідомленню та вихованню українського жіноцтва й молоді, що можна було б зробити тільки через формування допоміжних партійних організацій (жіночих та юнацьких), культурно-просвітніх, економічних та фахових товариств. «Основавати професійні селянські й робітничі спілки, культурно-освітні й кооперативні товариства, працювати в них і утримувати вплив ідей УСРП» - цей пункт організаційного статуту партії став дороговказом для соціалістів-радикалів під час заснування громадських організацій [19, с. 44].

Збільшення кількості партійних діячів УРП-УСРП відбувалося, в основному, за рахунок приєднання до неї молоді, яка виховувалася в організаціях радикалів – Союзи української поступової молоді імені М. Драгоманова «Каменярі» й Союзи українських працюючих жінок «Жіноча громада» [10, с. 163-168].

Відповідно до поглядів соціалістів-радикалів українська жінка повинна була стати співтворцем політичного життя нації. Оцінюючи вклад радикальних партій у формування гендерної політики, вони цілком обгрунтовано стверджували, що «перші піонерки визвольного руху українських жінок появились на ґрунті соціалістичних ідей» [20, с. 6]. Фактично на кожному партійному з'їзді партії його учасники торкалися питання організації жіночого руху. Наприклад, постановою Крайової конференції УСРП від 25 грудня 1934 року указувала на необхідність організації українського працюючого жіноцтва [21, арк. 35]. Українське жіноцтво також визнавало потребу «попри буденні життєві справи займатися політикою, бо ж політика це ніщо інакше, як стремління до загального добра, до добробуту цілого народу і людства» [22, с. 5].

Щоб загартувати духовні сили, отримати дозвіл громадсько-політичної роботи, жіноцтво, при сприянні та підтримці радикальної партії, взялось за формування своєї власної організації – Союз українських працюючих жінок «Жіноча громада», головною метою діяльності якої, відповідно до статуту, стало «сприяння культурно-освітньому, громадсько-суспільному розвитку та вихованню українського працюючого жіноцтва» [23, с. 5].

Установчі збори товариства відбулися 9 березня 1933 року, Головою тимчасової Головної ради обрано І. Блажкевич, а секретарем – С. Павлишин. Реально Союз українських працюючих жінок «Жіноча громада» почав діяти 1935 року, хоча окремі жіночі громади існували й раніше [7, с. 189]. Жіноча громада мала добре налагоджену організаційну структуру: Головна рада у Львові, повітові та місцеві громади. Звичайні загальні збори місцевої жіночої громади мали відбуватися кожного року під проводом голови або її заступника. Проведенням таких зборів керувала го-

лова, а всі інші рішення приймалися більшістю голосів. Культурно-просвітницька робота членів «Жіночої громади» відповідно до Статуту товариства, рішень і постанов загальних зборів і Головної ради зводилась до трьох основних напрямків: подолання неграмотності; створення власної бібліотеки; самоосвітня робота на щотижневих членських зібраннях [24, с. 2].

Жіночі громади впливали на виховання майбутнього покоління, оскільки, одним із завдань, яке перебувало у компетенції таких товариств, стало створення дитячих садків [10, с. 198]. Значний поступ жіночого руху було відзначено на Першому крайовому конгресі українських працюючих жінок, об'єднаних в жіночі громади, що відбувся 21 червня 1937 року у Львові. Конгрес відкрила голова союзу І. Блажкевич, яка, звітуючи, зазначила, що організація жіночих громад створила 72 місцеві осередки. Від імені Контрольної комісії виступила Д. Бабюкова. Головою ради переобрано І. Блажкевич, а її заступницями – Н. Микитчук та Л. Муринову [25, с. 2].

У 1929 році УСРП заснувала власну молодіжну організацію – Союз української поступової молоді імені М. Драгоманова «Каменярі», головною метою якої стало фізичне та моральне виховання української молоді, піднесення її інтелектуального рівня. Товариство мало чітко визначену організаційну структуру: Головна рада з місцем перебування у Львові, повітові союзи та місцеві товариства. Їх організовували по території цілого краю. Кожний місцевий та повітовий зобов'язаний був проводити загальні збори з таким порядком денним: перевибори існуючої ради та контрольної комісії союзу, заслуховування звіту про діяльність каменярської організації за попередній рік та вироблення плану роботи на наступний рік [26, с. 23].

Окрім того, кожний союз мав реєструвати своїх діячів за віковим критерієм [12, с. 145-160]. Відповідно до статуту товариства його членами вважались особи української національності без різниці релігійного віросповідання, які були затверджені Головною радою у Львові. Члени товариства мали дотримувати всіх приписів статуту та виконувати ухвали Головної ради. В іншому разі Рада притягала каменярів до відповідальності, що часто завершувалось виключенням з лав організації [12, с. 145-160].

Організація каменярських товариств передбачала поєднання принципів автономії та централізму. Останній, як зазначав І. Макух, «був необхідний з огляду на окупаційні відносини: з одного боку, насилала польська адміністрація своїх провокаторів, а з другого, КПЗУ старалася вихати своїх симпатиків до «Каменярів»...» [5, с. 333]. Так, зокрема, члени повітового каменярського союзу в Косові змушені були констатувати, що до окремих відділень товариства проникають комуністичні елементи, які мають на меті деструктивне завдання – розбиття українських національних організацій. З метою боротьби з подібними явищами у «Комунікаті» Головної ради «Каменярів» стверджувалося, що товариство «доручає всім радам повітових і місцевих союзів уважати на ту справу і не допускати в ряди Організації людей того поколю» [27, с. 11].

Каменярі акцентували на ідейному вихованні, вдосконаленні етично-моральної поведінки та підвищенні рівня національно-політичної свідомості української молоді. Ідеологія каменярів мала чітко визначений національний характер. Вона базувалась на творах Т. Шевченка, М. Драгоманова, І. Франка, М. Павлика. Щоб підкреслити свій духовний зв'язок із цими видатними діячами, каменярі влаштовували свята на їх честь [12, с. 145-160].

Члени каменярських організацій різко критикували фашизм і комунізм. «Ми є проти диктатури... кожна диктатура в результаті свого існування приносить величезну шкоду цілому народові, моральний розклад і деморалізацію та вкінці упадок і самої державної організації», – відзначали члени організації [28, с. 2-5]. Каменярі були переконані в тому, що «найвищим і найціннішим громадсько-суспільним організмом» є нація, а забезпечити найсприятливіші умови для розвитку творчого потенціалу народу може лише власна незалежна національна держава. У своїй суспільно-політичній та культурно-просвітницькій діяльності каменярі керувалися прагненням досягнути повної волі для українців, адже «нерівність і поневолення народу є порушенням загальної етичної засади та проступком супроти загальнолюдських ідеалів рівності та свободи». Боротьба за повне національне визволення українського народу стала для членів каменярської організації самоціллю й «найкращим моральним наказом, опертим на загальнолюдських ідеалах правди і справедливості» [28, с. 2-5].

Організація «Каменярів», дбаючи про духовне вдосконалення своїх членів, широко пропагувала гасло «Кожний каменяр, кожна каменярка мусить бути освіченою, інтелігентною людиною». Власне тому, велику увагу діячі УСРП, представлені в каменярській організації, приділяли освіті української молоді. У кожному місцевому осередку «Каменярів» створювались самоосвітні гуртки. Значного поширення набуло проведення освітніх анкет. Для поширення культурної роботи місцеві каменярські союзи організували аматорські гуртки, що влаштовували театральні вистави, концерти, свята. Активно на освітньому полі працювали члени каменярських осередків Косівщини, Коломиїщини, Рогатинщини, Станіславщини, Тернопільщини та Товмаччини [29, с. 7].

Крім освітнього напрямку, в діяльності каменярських товариств вагоме місце належало роботі для поліпшення фізичного стану їхніх членів. Завершенням спортивно-руханкової праці каменярів ставало проведення каменярських повітових та районних змагань, що відзначались великою кількістю учасників [30, с. 8-10]. Істотне посилення громадсько-політичної діяльності каменярів викликало занепокоєння польської влади, яка намагалася зменшити кількість каменярських союзів через обмеження надання дозволу на відкриття нових та закриття існуючих товариств. Скажімо, відмову в реєстрації місцевого союзу «Каменярів» у Почаєві Кременецьке староство мотивувало тим, що «згадана організація може спричинити заворушення спокою і публичного порядку» [31, с. 11]. Аналогічні випадки траплялись в інших місцевостях Галичини: староство в Дрогобичі відмовило в

реєстрації місцевого союзу «Каменярів» у Снятинці, зазначаючи, що «між членами основателями є люди, що не дають заперук існуючих каменярських організацій за «антидержавну діяльність»» [32, с. 3].

Все ж таки Союз «Каменярів» зумів істотно розширити свою організаційну мережу. Із зростанням організації розпочалося створення гуртків каменярського доросту під назвою «Молоді каменярі», що об'єднували від семи до десяти осіб. Такі гуртки хлопців і дівчат існували майже в кожному місцевому каменярському союзі. Управління гуртком здійснював його провід у складі провідника (видавав накази та організував гурток), секретаря (виконував канцелярську роботу) і скарбника (вів касову книгу та збирав членські внески). Крім того, в кожному гуртку була ще посада опікуна, що покладалась на старшого «іспитового каменяра» [33, с. 4].

Учасники XXXIII Крайового конгресу УСРП (25 грудня 1937 р.) у прийнятих постановках відзначили потребу збільшити «освідомлюючу і організаційну діяльність, щоби об'єднати якнайбільшу масу народу, зміцнити його політичну й культурну силу та солідарним змаганням здобути політичну рівноправність для українського народу» [34, с. 3]. На діячів партії також було покладено обов'язок «провести вперту і послідовну працю, щоби українська молодь виховувалась у пошані для високих ідеалів демократії, правди, справедливості, суспільницької волі одиниць і повної волі української нації до рівноправного господарського, культурного і політичного життя» [34, с. 4].

Незважаючи на всю складність суспільно-політичної ситуації, Союз «Каменярів» розвивався досить швидкими темпами, нараховуючи в періоди свого найбільшого піднесення, як зазначав І. Макух, майже 20 тисяч членів [5, с. 442]. Напередодні Другої світової війни основна частина каменярів пішла в підпілля.

Висновки. Певні зусилля українських лівих щодо створення ідеологічно подібних собі громадських організацій наприкінці XIX – на початку XX століття не мали належного результату. Натомість, під цю проблему ними було закладено міцну теоретичну основу. На ній, у міжвоєнний період, незважаючи на жорстку конкуренцію у цьому питанні з боку українських націонал – демократів, їм вдалося досягти політичних успіхів у її вирішенні.

Так, УСРП у 1929 році заснувала власну молодіжну організацію – Союз української поступової молоді імені М. Драгоманова «Каменярі», головною метою якої стало фізичне і моральне виховання української молоді, піднесення її освітнього рівня.

Упродовж усієї своєї історії радикали намагалися впливати на формування жіночого руху, підпорядковувати його своїм інтересам. Це засвідчують відповідні «прожіночі» праці М. Павлика та І. Франка ще задовго до заснування РУРП, положення вже її першої партійної програми про рівноправність чоловіків і жінок. Біля витоків жіночого руху на західноукраїнських землях ще наприкінці XIX ст. знаходилися радикалки Н. Кобринська, А. Павлик, її мати Марія, сестри Параска та Катерина. 1884 року у Станіславі (тепер Івано-Франківськ) виникло перше жіноче

культурно-просвітницьке товариство. УСРП долучалося до створення Союзу українських працюючих жінок «Жіноча громада», статут якого зобов'язував його членкинь активно сприяти культурно-освітньому, громадсько-суспільному розвитку та вихованню всього українського жіноцтва.

Отож в останнє десятиріччя свого існування радикальні партії взяли під свій контроль частину організованого жіночого та молодіжного рухів, реалізуючи в такий спосіб свої окремі програмні положення у сфері соціальної політики. Проблема соціального визволення жінок радикали намагалися розв'язати у нерозривному зв'язку з вирішенням питання національного визволення українців. Радикальна партія

розпочала в Україні процес вирішення «жіночого питання», а КПРС згодом самовпевнено заявляла, що їй вдалося це зробити. Нині наукові та практичні феміністки відкидають патерналізм держави й чоловіків, вимагають лише забезпечення реальної рівності прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя. Мабуть, все-таки не варто емансипувати жінок до країв, по вінця, адже фізіологічно вони інші від чоловіків, і природа поклала на них радісний, щасливий і ексклюзивний обов'язок – забезпечувати вічність людського роду. Тому не варто протиставляти елементи патерналізму до жінок і забезпечення їх гендерної рівності. Держава й чоловіки повинні дбати і про одне, і про друге.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Павлик М. Перші ступні русько-українського жіноцтва [Текст] / М. Павлик // Твори. – К.: Дніпро, 1985. – 217 с.
2. Павлик М. Пропащий чоловік [Текст] / М. Павлик // Пропащий чоловік. Оповідання, повісті, публіцистика. – Львів: Каменяр, 1983. – 351 с.
3. Павлик М. Відповідь ювілянта [Текст] / М. Павлик // Проза. Публіцистика. Листування. (З маловідомої спадщини); упоряд. В.А. Качкан. – Львів: Світ, 1995. – 327 с.
4. Франко І. Програма галицьких соціалістів [Текст] / І. Франко // Зібрані твори. У 50-ти т. – К.: Наук. думка, 1986. – Т. 45. – С. 449-453.
5. Макух І. На народній службі [Текст] / І. Макух // На народній службі. Спогади – К.: Основні цінності, 2001. – 572 с.
6. Верховинка Л. До Делятина на крилах мрій [Текст]: Поезії, новели, оповідання, драматичні твори, есеї, статті, епістолярій / Леся Верховинка; упоряд. О.О. Жарівський; вступ. слово М.І. Гнатюка; опр. М. Маринюка. – Львів: Каменяр, 2013. – 454 с.
7. Шкраб'юк П. Ми, українські радикали... (Михайла Павлик і Радикальна партія) [Текст] / П. Шкраб'юк. – Львів: б.в., 2012. – 192 с.
8. Савчук Б. Жіноцтво в суспільному житті Західної України (остання третина XIX ст. – 1939 р.) [Текст] / – Івано-Франківськ: Лілея НВ, 1999
9. Соляр І. Європейські міжнародні відносини 1920 – 1930-х рр. в оцінці УРП – УСРП [Текст] / І.Соляр// Гілея. – 2012.- №4. – с.100- 104
10. Міщук М. Національна ідея в політичних програмах та практичній діяльності Української радикальної партії (1918 1939 рр.) [Текст] / М. Міщук // Україна соборна: збірник наукових статей. – Київ, 2005. – Вип. 2. – ч.1. – с. 192 – 198.
11. Міщук М. Теоретико-методологічні засади та практична діяльність Української радикальної партії Західної України у сфері культури (20 – 30-ті рр. XX ст.) [Текст] / М. Міщук, Матеріали V Буковинської міжнародної історико – краєзнавчої конференції, присвяченої 130 – річчю заснування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича: у 2-х т. – Чернівці; книги – XXI, 2005. – Т.1. – с. 163 – 168.
12. Міщук М. Національно – державна платформа Української соціалістично-радикальної партії (1926 – 1939) [Текст] / М. Міщук // Нова парадигма. – 2005. - №42, с. 145 – 160.
13. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії (Нарис суспільно – політичного руху XIX ст. – 1939 р.) [Текст] // М. Кугутяк Галичина: сторінки історії (Нарис суспільно – політичного руху XIX ст. – 1939 р.). - Івано-Франківськ: «Лілея-НВ», 1993. – 202 с.
14. Гіптерс З. В. Економічна освіта дітей і дорослих на західноукраїнських землях, (XIX – перша половина XX століть) [Текст]: монографія, З. В. Гіптерс. – К.: УБС НБУ, 2014. – 479 с.
15. Олійник Н. Ю. Громадсько – політична активність жінок як аспект становлення громадянського суспільства в Україні [Текст]: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук. – Львів, 2013.
16. Качкан В. Галицькі просвітницькі діячі, письменники, вчені – вихідці із священницьких родин [Текст] // Хай святиться ім'я твоє. – Чернівці: Прут, 1994. - Т. 1. - 196 с.
17. Присяжний М. Українки, єднайтесь! [Текст] // Дзвін – 1991 - №8. - С. 89-92.
18. Програма Русько-української радикальної партії [Текст] // Народ. – 1890. – 15 жовт. – ч. 20
19. Чого хоче Українська Соціалістично – Радикальна партія [Текст]. – Львів: Українська видавничка спілка «Громада», 1926. – 47 с.
20. Проти лукавства і фальшу [Текст] // Громадський голос. – 1934. – 17 лютого. – ч. 6. – С. 6
21. Центральний державний архів громадських об'єднань України [Текст]. - Ф.6, оп. 1, спр. 308. Матеріали Української соціал-радикальної партії, 64 арк.
22. Жінки не цурайтесь політики [Текст] // Громадський голос. – 1936. – 22 лютого. – С. 8
23. До українських працюючих жінок [Текст] // Громадський голос. – 1933. – 13 квітня. – ч. 14.- С. 5
24. Перед Загальними Зборами [Текст] // Жіночий голос. – 1938. – Січень.- Ч.1.- С. 2.
25. Краєвий конгрес Українських Працюючих Жінок [Текст] // Жіночий голос. – 1937. – Липень.- Ч. 7. – с. 2.
26. Василевич І. Порадник для союзів української поступової молоді ім. М. Драгоманова «Каменярі» [Текст] / І. Василевич. – Львів, б.в.- 1932.- 42 с.
27. Комунікат Головної Ради СУПМ ім. М. Драгоманова «Каменярі» [Текст] // Каменярі – 1937. – 1 травня. – ч.9. – с. 11.
28. Основи громадсько – суспільного світогляду поступової молоді [Текст] // Каменярі. – 1934. – Вересень. – ч. 9. – с. 2-5.
29. Тернопільщина. Повітова анкета [Текст] // Каменярі. – 1935. – Травень. – ч. 5. – с. 7.
30. Каменярських здвиг у Тернопільщині [Текст] // Каменярі. – 1934. – Липень. – с. 8-10
31. Кременеччина. Не дозволяють на заснування організації молоді // Каменярі. 1933. – Листопад. – ч. 10. – с. 11.
32. Дрогобиччина. Не затвердили місцевого союзу Каменярів [Текст] // Каменярі. 1934. – Листопад. – ч.11. – с.3
33. Андрійник В. Молоді Каменярі [Текст] / В. Андрійник // Каменярі. – 1939. – Листопад. – ч. 21. – с. 4.
34. Постанови 33 Краєвого Конгресу УСРП [Текст] // Громадський голос. – 1937. – 31 грудня.- Ч. 51. – с. 2

REFERENCES:

1. Pavlyk, M., 1985. Pershi stupni rus'ko-ukrayins'koho zhinotstva [The first foot Russian-Ukrainian women]. Tvory, 217. Dnipro, Kyiv (in Ukrainian).
2. Pavlyk, M., 1983. Propashchyy cholovik [Fallen man]. Propashchyy cholovik. Opovidannya, povisti, publitsystyka, 351. Kamenyar, L'viv (in Ukrainian).
3. Pavlyk, M., 1995. Vidpovid' yuvilyanta [A yuvilyanta]. Proza. Publitsystyka. Lystuvannya. (Z malovidomoyi spadshchyny), 327. Svit, L'viv (in Ukrainian).
4. Franko, I., 1986. Prohrama halyts'kykh sotsialistiv [Galician Socialist program]. Zibranni tvory. U 50-ty t. Nauk. dumka 45, 449-453. Kyiv (in Ukrainian).
5. Makukh, I., 2001. Na narodniy sluzhbi [At the national service]. Na narodniy sluzhbi. Spohady, 572. Osnovni tsinnosti, Kyiv (in Ukrainian).
6. Verkhovynka, L., 2013. Do Delyatyna na krylakh mriy [By Delyatyn on the wings of dreams]. Poeziyi, novely, opovidannya, dramatychni tvory, eseiy, statti, epistolyariy, 454. Kamenyar, L'viv (in Ukrainian).
7. Shkrab'yuk, P., 2012. My, ukrayins'ki radykaly... (Mykhayla Pavlyk i Radykal'na partiya) [We, Ukrainian radicals ... (Michael Pavlik and Radical Party)]. 192. L'viv: b.v. (in Ukrainian).
8. Savchuk, B., 1999. Zhinotstvo v suspil'nomu zhytti Zakhidnoyi Ukrayiny (ostannya tretyna XIX st. – 1939 r.) [Women in public life in Western Ukraine (the last third of the nineteenth century - 1939)]. Lileya NV, Ivano-Frankivs'k (in Ukrainian).
9. Solyar, I., 2012. Yevropeys'ki mizhnarodni vidnosyny 1920 – 1930-kh rr. v otsintsii URP – USRP [European International Relations 1920 - 1930-ies. In assessing PSA - MSzMP]. Hileya 4, 100- 104 (in Ukrainian).
10. Mishchuk, M., 2005. Natsional'na ideya v politychnykh prohramakh ta praktychniy diyal'nosti Ukrayins'koyi radykal'noyi partiyi (1918-1939 rr.) [The national idea in political programs and practical activities of Ukrainian Radical Party (1918-1939 years.)]. Ukrayina soborna: zbirnyk naukovykh statey 2, 1, 192 – 198. Kyiv (in Ukrainian).
11. Mishchuk, M., 2005. Teoretyko-metodolohichni zasady ta praktychna diyal'nist' Ukrayins'koyi radykal'noyi partiyi Zakhidnoyi Ukrayiny u sferi kul'tury (20 – 30-ti rr. XX st.) [Theoretical and methodological principles and practice Ukrainian Radical Party in Western Ukraine in the field of culture (20 - 30-ies. XX century.)]. Materialy V Bukovyns'koyi mizhnarodnoyi istoryko – krayeznavchoyi konferentsiyi, prysvyachenoyi 130 – richchyu zasnuvannya Chernivets'koho natsional'noho universytetu imeni Yuriya Fed'kovycha: u 2-kh t 1, 163 – 168. Knyhy – XXI, Chernivtsi (in Ukrainian).
12. Mishchuk, M., 2005. Natsional'no – derzhavna platforma Ukrayins'koyi sotsialistychno-radykal'noyi partiyi (1926 – 1939) [National - state platform Ukrainian Socialist-Radical Party (1926 - 1939)]. Nova paradyhma 42, 145 – 160 (in Ukrainian).
13. Kuhutyak, M., 1993. Halychyna: storinky istoriyi (Narys suspil'no – politychnoho rukhu XIX st. – 1939 r.) [Galicia: History (Essay socio - political movement of the nineteenth century. - 1939)]. Halychyna: storinky istoriyi (Narys suspil'no – politychnoho rukhu XIX st. – 1939 r.). 202. «Lileya-NV», Ivano-Frankivs'k (in Ukrainian).
14. Hipters, Z., 2014. V. Ekonomichna osvita ditey i doroslykh na zakhidno-ukrayins'kykh zemlyakh, (XIX – persha polovyna XX stolit') [Economic education of children and adults Western Ukrainian lands (XIX - early XX centuries)]. 479. UBS NBU, Kyiv (in Ukrainian).
15. Oliynyk, N. Yu., 2013. Hromads'ko – politychna aktyvnist' zhinok yak aspekt stanovlennya hromadyans'koho suspil'stva v Ukrayini [Socio - political participation of women as an aspect of civil society in Ukraine]. Avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttya naukovoho stupnya kandydata politychnykh nauk. L'viv (in Ukrainian).
16. Kachkan, V., 1994. Halyts'ki prosvitnyts'ki diyachi, pys'mennyky, vcheni – vykhidtsi iz svyashchenyts'kykh rodyn [Galician educational leaders, writers, scientists - came from priestly families]. Khay svyatyts'ya imya tvoye 1, 196. Prut, Chernivtsi (in Ukrainian).
17. Prysyazhnyy, M., 1991. Ukrayinky, Yednaytes'! [Ukrainian, unite!]. Dzvin 8, 89-92 (in Ukrainian).
18. Prohrama rus'ko-ukrayins'koyi radykal'noyi partiyi [Program of Russian-Ukrainian Radical Party]. 1890. Narod 20 (in Ukrainian).
19. Choho khoche Ukrayins'ka Sotsialistychno – Radykal'na partiya [What does Ukrainian Socialist - Radical Party]. 1926. Ukrayins'ka vydavnycha spilka «Hromada», L'viv (in Ukrainian).
20. Proty lukavstva i fal'shu [Against wickedness and falsehood]. 1934. Hromads'kyy holos 6, 6 (in Ukrainian).
21. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv hromads'kykh obyednan' Ukrayiny [Central State Archive of Public united Ukraine]. Materialy Ukrainkogo sotsial-radikalnoi partii 64, F.6, op. 1, spr. 308 (in Ukrainian).
22. Zhinky ne tsuraytes' polityky [Women do not tsuraytes policy]. 1936. Hromads'kyy holos 8 (in Ukrainian).
23. Do ukrayins'kykh pratsyuyuchykh zhinok [Ukrainian to working women]. 1933. Hromads'kyy holos 14, 5 (in Ukrainian).
24. Pered Zahal'nymy Zboramy [Before the General Assembly]. 1938. Zhinochyy holos 1, 2 (in Ukrainian).
25. Krayevyy konhres Ukrayins'kykh Pratsyuyuchykh Zhinok [Ukrainian Congress boundary working women]. 1937. Zhinochyy holos 7, 2 (in Ukrainian).
26. Vasylevych, I., 1932. Poradnyk dlya soyuziv ukrayins'koyi postupovoyi molodi im. M. Drohomanova «Kamenyari» [Advisor to the Union of Ukrainian Youth gradual them. M. Drohomanova «Minerva»]. L'viv, b.v. (in Ukrainian).
27. Komunikat Holovnoyi Rady SUPM im. M. Drahomanova «Kamenyari» [Communique from the General Council SUPM them. Drahomanov «Minerva»]. 1937. Kamenyari 9, 11 (in Ukrainian).
28. Osnovy hromads'ko – suspil'noho svitohlyadu postupovoyi molodi [Basics public - social outlook progressive youth]. 1934. Kamenyari 9, 2-5 (in Ukrainian).
29. Ternopil'shchyna. Povitova anketa [Ternopil region. County questionnaire]. 1935. Kamenyari 5, 7 (in Ukrainian).
30. Kamenyars'kykh zdvyh v Ternopil'shchyni [Kamenyarskyh Rally in Ternopil]. 1934. Kamenyari, 8-10 (in Ukrainian).
31. Kremanechchyna. Ne dozvol'yayut' na zasnuvannya orhanizatsiyi molodi [Kremanechchyna. Do not allow the establishment of youth]. 1933. Kamenyari 10, 11 (in Ukrainian).
32. Drohobychchyna. Ne zatverdyly mistsevoho soyuzu Kamenyariv [Drohobych. Not approved local union bricklayer]. 1934. Kamenyari 11, 3 (in Ukrainian).
33. Andriynyk, V., 1939. Molodi Kamenyari [Young Minerva]. Kamenyari 21, 4 (in Ukrainian).
34. Postanovy 33 Krayevoho Konhresu USRP [Resolution 33 of the Congress MSzMP the land]. 1937. Hromads'kyy holos 51, 2 (in Ukrainian).